

Domokos Mátyás

BOLYONGÁS A BÜROKRÁCIA LABIRINTUSÁBAN, ARIADNÉ FONALA NÉLKÜL

Boldogult úrfikoromban, mint szépreményű Eötvös-collegista bölcész, Fülep Lajos óráinak önkéntes látogatójaként peripatetikus sétáink során gyakorta hallhattam a Professor dörgedelmes filippikáit, amelyekkel Budapest köztéri szobrainak esztétikai szempontból túlnyomórészt silány színvonalát csepulste. Társaimmal együtt neki köszönhettem, hogy azért láttunk *igazi* szobrokat is: no nem a köztereken, hanem például Medgyessy Ferenc Százados úti műtermében, ahová Fülep Úr kalauzolásával jutottunk el, s bár a Mester láthatóan büszkébb volt a műterem előtti udvarán póznára tűzött és az északi sarkcsillagra irányzott lókoponya csontvázára, mint műveire, szobraikat nézegetve, mi, filozok közben megvilágosodtunk, s megértettük, hogy milyen áthidalhatatlan különbség van *szobor* és *szobornak látszó tárgyak* között.

Nem sokkal később, balsorsom jó szerencséjére személyesen is megismerhettem Ferenczy Bénit, akinek évekig dugdosott Petőfi-szobrát Fülep Lajos az egyetlen hiteles művészi ábrázolásnak tartotta: kedves tanítványát, Vigh Tamást, aztán Borsos Miklóst, Béni bácsi révén Vilt Tibort és Schaár Erzsébetet, továbbá ugyancsak Fülep Lajosnak köszönhetően Csorba Gézát és tanítványát, Martsa Istvánt. – Azóta évtizedek teltek el, s Fülep Úr leckéit nem felejtettem el, csak a köztéri szobrok állítói felett szálltak el az évek nyomtalanul: újabb szobrokat állítottak (Steinmetz-szobor, Mikus Sándor alkotása, ötszörös életnagyságban Sztálin-szobor, ugyancsak Mikus Sándor remekműve, Lenin, 1 m magas talapzaton, 16 m magas, svéd vörös gránittal burkolt pilon előtt, Pátzay Pál alkotása stb. stb. – I. Póto János könyvét, *AZ EMLÉKEZTETÉS HELYEI-T* [Osiris, 2003]); aztán lebontották (az imént felsoroltakat és társaikat), de Budapest köztéri szobrainak esztétikai nívója valahogy mégsem emelkedett.

2004 télutóján Hubay Miklóssal beszélgetve, mindkettőnk szeretve tisztelt atyai barátjára, Ferenczy Bénire terelődött a szó, akinek a műtermében a Mester sok tisztelőjével és barátjával hosszú éveken át mi is számtalanszor megfordultunk, s az emlékek idézgetése közben szóba került az is, hogy a XX. századi magyar szobrászat európai rangú géniuszának vajon van-e köztéren látható szobra Budapesten. Ekkor Hubay Miklós elmondta azt is, hogy közös barátunk, Kontha Sándor művészettörténész, Ferenczy Béni hűséges híve, egy levélben össze is foglalta ezzel kapcsolatos fáradozásait, mellékelve a Hivatal válaszait. – A levél:

Kedves Miklós!

Említettem már, hogy van a Nemzeti Galéria raktárában (pincéjében) egy 216x150 cm méretű, 1918-ban készült Ferenczy Béni dombormű, mind mostanáig, azaz 85 éve gipszben, csak gipszben, ami – mint a Petőfi – bármikor összetörhet. Ez a mű Béni 1919-es emigrálása után valószínűleg Perlrott Csaba Vilmos birtokába jutott, mindenestre az ő hagyatékából került a Galériába, 1963-ban, több mint negyven évvel ezelőtt.

A leltári karton szerint *Szerelmespár (Siremlékmodell)* a címe. Egy férfi és egy női akt

látható a művön. A férfi jobboldalt, féltérdén, a roskadó tartásban előtte álló nő búcsút intó balkarjának és leeresztett jobbjának csuklóját fogja.

Aligha kétséges, hogy valóban síremléknek készült, méghozzá – szerintem – Ferenczy Károly (aki 1917-ben halt meg) síremlékének, az antik sírsztélék mintájára. Mitologikus jelenetnek látszik. Én a férfialakban Párist látom, a nőben Vénuszt, értelmezésem szerint tehát az egész a Szépség halálát, haldoklását jeleníti meg.

Tény, hogy jelentős műről van szó. Béni első nagyméretű domborműve ez, amihez fogható később se sok született. (Egon Schiele síremlék, berlini kődomborművek.) Egyébként szerepel a Genthon-féle oeuvre-katalógusban is, ami az *Írás és kép* című kötetben jelent meg.

Ha jól emlékszem, én magam is csak a századik évforduló táján láttam először ezt a művet, és már akkor sürgettem a bronzba öntését, persze eredménytelenül. Hét évvel ezelőtt egy lexikonszöveget kértek tőlem Béniről, akkor újra emlékezetembe idéződött és újból szóvá is tettem. Szóltam a Galéria szoborosztályán, írtam az akkori kultuszminiszternek, Görgyeynek, majd a Galéria főigazgatójának (aki válasza se méltatott), aztán az új kultuszminiszternek, sőt, a Ferenczy Alapítvány elnökének, Vigh Tamásnak is. Az ÉS-nél glosszákkal próbálkoztam. Minden hiába. Úgy látszik, tényleg nem tudják, ki volt Ferenczy Béni. Nem hiszem el, hogy erre, pont erre nincs pénz (azt mondják, kb. 3 millió).

Lehetséges, hogy ha megalakítanánk a Ferenczy Béni Baráti Kört, többre mennénk? Ennek tagjai lehetnének: Hubay Miklós, Domokos Mátyás, Juhász Ferenc, Vajda Miklós, Réz Pál, Illyés Mária, valamint szerény(telen) személyem. És persze mások is.

Kérlek, ha tudsz tenni valamit, próbálkozz te is. Bízom benne, hogy előbb-utóbb mégiscsak megoldódik az ügy. (---)

Bp. 2004. febr. 13. Péntek!

A Magyar Nemzeti Galéria leltári kartonja

63.22-N		Leltári szám	Helye: Magyar Nemzeti Galéria	Múzeum	Uj magyar szobor	osztály
Művész neve és kora.		Ferenczy Béni sz. 1850 - 1967			Anyag:	Méret:
					gipsz	216x150 cm.
Műtárgy címe és tárgya:		Siremlékmodell, dombormű: 1918			Technika:	
Leírás:		<p>Mélyített, álló téglalapalaku mezőnyben fiatal emberpár. A férfi profilból, féltérdén föltekint a nőakra, akinek két csuklóját fogja. A nő meghajtott fővel és roskadó tartásban áll előtte, feleleit baljával a távolba int. A csoport mögé a férfi karjára simuló drapéria test háttérét adja a</p>				
Szerző:		Hámpel			Érték:	
		Alapítvány 63-245/63			10.000.-Ft.	
Származás:		Perkó Csaba Vilmos hagyatékából.				
Állapot:		Keretelése többhelyütt törött, kicsorbult.			Fénykép száma:	Lemez száma: 2402
Irodalom (bútlapon, pótlapon).		Rank. 1975. VI. 10. János Péter			1	4021 4066-67
<p>Chappeler 11/2 146</p>		1918			Ferenczy Bolyongás és kép 1960. № 32 C. 8.	
		5515 Minőségijelnyomó (37)				

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának válasza Kontha Sándornak (előszőr)

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG MINISZTERIUMA

MŰVÉSZETI FŐOSZTÁLY
Kontha Sándor Úr részére
művészettörténész
Budapest

3.4/1183-1/2002

Tisztelt Kontha Sándor!

Görgy Gábor miniszter úr köszönettel megkapta a levelét. Köszönjük, hogy tollat ragadott és megosztotta velünk a gondolatait. Kérem, engedje meg, hogy illetékességéből válaszoljak a levelében felvetett kérdésekre.

Szobor-áthelyezésekkel, felújításokkal és megrendelésekkel közvetlenül a minisztérium már régóta nem foglalkozik. Új köztéri képzőművészeti alkotások felállításához a Képző- és Iparművészeti Lektorátus által évente meghirdetett országos pályázaton lehet minisztériumi támogatást elnyerni. Ezen a pályázaton minden évben számos önkormányzat, intézmény, alapítvány és társadalmi szervezet terve részesül anyagi támogatásban. Ha valamely megrendelő esetleg Ferenczy Béni *Szerelmespár* című domborművét szeretné köztéren felállítani, akkor ezen a pályázaton indulhat.

Mészáros László a huszadik századi magyar művészetnek kétségtelenül jelentős alakja volt. A szobrász emlékének ápolására véleményem szerint – sok más művész esetéhez hasonlóan – a legalkalmasabb forma egy magánalapítvány lehetne, amelyet a család és a tisztelők hozhatnának létre. Egy közhasznú civil szervezet könnyebben tudna különféle támogatásokat szerezni, és céljai között szerepelhetne a hagyaték gondozása, feldolgozása mellett például az *Ismeretlen ló* emlékművének a felújítása is. A mű megmentése érdekében leginkább a tulajdonoshoz – illetve annak felügyeleti szervéhez, a Honvédelmi Minisztériumhoz – kellene fordulnia. Bizonyára, ha a tulajdonos tisztában lenne az alkotás művészettörténeti értékével, esetleg megfontolná a felújítást, és akár egy másik helyet is tudnának a műnek találni. Javaslom tehát, hogy – esetleg Mészáros Mártával közösen – levélben hívja fel a honvédelmi miniszter figyelmét a pusztuló műalkotásra. Szükség esetén szakintézményünk, a Képző- és Iparművészeti Lektorátus egy szakvélemény kibocsátásával készséggel közreműködik a mű helyzete javításának előmozdításában.

Budapest, 2002. szeptember 13.

Üdvözlettel:
Magi István
főosztályvezető-helyettes

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma válasza Kontha Sándornak (másodszer)

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG MINISZTERIUMA

Kontha Sándor
Budapest
1036
Árpád fejedelem u. 58.

Ügyiratszám: 4.3/768-3/2003

Tisztelt Kontha Úr!

Kérem, engedje meg, hogy Miniszter Úrnak írott levelére az illetékes főosztály vezetőjeként válaszoljak.

Köszönjük, hogy a Mészáros életmű legjobb ismerőjeként és a Ferenczy életmű sorsát a szíven viselő szakemberként megtisztelte a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumát – úgy is mint a Magyar Nemzeti Galéria fenntartóját és szakmai felügyeleti szervét – javaslataival, és megosztotta velünk fenntartásait.

Gratulálunk a Mészáros életmű feltárásában és közzétételében eddig végzett munkájához. Egy életmű kutatója mindig feltétlen rajongással és lelkesedettséggel viseltetik tárgya iránt, és mindent megtesz azért, hogy – ez esetben – a Mészáros László és Ferenczy Béni teremtette művészeti értékek bekerüljenek a köztudatba, és műveik kiállításokon szerepeljenek, szobrok formájában köztereken jelenjenek meg.

Mészáros László *Ismeretlen ló* című szobrának köztéri felállítása kapcsán Magi István főosztályvezető úr 2002 szeptemberében megfogalmazott levelében megfelelő választ adott a köztéren való felállítás menetére és a finanszírozás lehetséges módjára vonatkozóan.

Javasolataival és az érintett alkotások kapcsán megfogalmazott fenntartásaival megkerestük a Magyar Nemzeti Galéria főigazgatóját, Dr. Bereczky Lorándot, aki konzultálva az érintett gyűjteményi osztály vezetőjével megfogalmazta álláspontját. Ennek alapján az Ön által felvetett kérdésekre a következőkben összegezzük válaszukat.

Ferenczy Béni *Szerelmespár* című szobrának bronzba öntésére a Magyar Nemzeti Galériának jelenleg nincsenek anyagi forrásai. Sajnos ez az Ön által említett mű sorsát illetően nem vigasztaló, ám meg kell jegyeznünk, hogy a MNG raktáraiban igen sok gipszmunkát őriznek, köztük olyan XIX. századi klasszikus mesterek munkáit, mint pl. Izsó Miklós vagy Engel József. Hasonló finansiális okok miatt jelenleg nem aktuális a kirgíziai főváros szépművészeti múzeumában található Mészáros művek lemásoltatása sem.

*

Ilyen előzmények után határoztuk el, hogy Budapest főpolgármesteréhez fordulunk javaslatunkkal Ferenczy Béni domborműve ügyében, mint a virtuális Ferenczy Béni Baráti Kör tagjai. Úgy hittük, olyan politikamentes, nemzeti értékmentő civil kezdeményezés képviselői leszünk, amelyet a demokratikus közélet hivatásos képviselői szónoklataikban folyton sürgetnek és üdvözlendőnek tartanak (ha volnának ilyenek). – A nemes ügy „szóvivői” szerepét és képviselőletét a Hivatal(okk)al való szélmalomharcban magamra vállaltam.

Az első beadvány szövege

DEMSZKY GÁBOR FŐPOLGÁRMESTER

1052 Budapest, Városház u. 9–11.

Tisztelt Főpolgármester Úr!

A 20. századi és mindenkori magyar szobrászművészet kiemelkedő jelentőségű mestere, FERENCZY BÉNI 1918-ban egy 216x150 cm méretű domborművet mintázott (*Szerelmespár*), amely gipszben maradt utókorára, mivel a művész 1919-ben emigrált. Ez a törekeny gipsz dombormű Perlrott Csaba Vilmos műtermébe került, majd onnan, az ő hagyatékából 1963-ban a Magyar Nemzeti Galéria pincéjébe, ami értelemszerűen azt jelenti, hogy egyrészt nem látható és nem hozzáférhető, másrészt anyaga mállékonysága folytán bármikor összetörhet; és örökre megsemmisül.

A kompozíció jobb oldalán egy térdelő férfialak, Páris, az előtte összeroskadó nő pedig Vénusz, és ez az antik síremlékek mintájára készült mitologikus jelenet a Szépség haldoklását jelképezi. Mindazok, akiknek módjában volt látni ezt a gipszöntvényt, meg-egyeznek abban, hogy esztétikailag is igen jelentős alkotásról van szó, amelynek meg-mentése bronzba öntés által elemi érdeke és feladata volna mindenkinek, aki a ma-gyar kultúra értékeinek a megóvása iránt felelősséget érez.

E levél aláírói valamennyien Ferenczy Béni tisztelő baráti köréhez tartoznak, s ez ösztönzi őket arra, hogy a Főpolgármester Úr támogatását kérjék e nemzeti kincs meg-mentése érdekében, amelynek a város valamely pontján való elhelyezése egyébként a nem éppen jeles köztéri szobrairól nevezetes Főváros hírére is jótékony hatást gyakorolna. Nekünk ugyan nem tisztünk a megfelelő hely kereséséről gondoskodni, de úgy véljük, hogy a Duna pesti oldalán épülő millenniumi kulturális centrum kiválóan alkalmas helyszínül kínálkozik.

Bízást állíthatjuk, hogy kérésünkhöz aláírásával minden bizonnyal csatlakozna Ferenczy Béni jó néhány tisztelő híve is, akik az elmúlt évtizedek során szeretetükkel körülvették a Mestert, mint Bernáth Aurél, Bibó István, Borsos Miklós, Ferencsik János, Fülep Lajos, Genthon István, Hatvany Lajos és felesége, Somogyi Jolán, Illés Endre, Illyés Gyula, Nagy László, Pilinszky János, Sárközi Márta, Szabó Lőrinc, Szent-Györgyi Albert, Tersánszky Józsi Jenő és Weöres Sándor – de hát ők már nincsenek közöttünk.

A Főpolgármester Úr megértő és hatékony támogatásában bizakodva:

Ifj. Bibó István 1025 Budapest, Berkenye u. 4.

Göncz Árpád 1055 Budapest, Kossuth tér 4.

Juhász Ferenc 1025 Budapest, Mandula u. 22.

Kovalovszky Márta 8000 Székesfehérvár,

Jókai u. 11.

Lator László 1025 Budapest, Kupeczky u. 7.

Réz Pál 1137 Budapest, Jászai Mari tér 4/a

Vajda Miklós 1121 Budapest, Zugligeti út 16.

Domokos Mátyás 1093 Budapest,

Közraktár u. 22/b

Hubay Miklós 1051 Budapest, József

Attila u. 1.

Kontha Sándor 1038 Budapest, Árpád

fejedelem útja 58.

Kovács Péter 8000 Székesfehérvár, Jókai u. 11.

Litván György 1121 Budapest, Melinda u. 16.

Somlyó György 1111 Budapest, Irinyi J. u. 39.

Vattay Elemér 1093 Budapest,

Közraktár u. 22/b

Vigh Tamás 1122 Budapest, Városmajor u. 16.

Kelt Budapesten, 2004. május 20.

U.i. A Főpolgármester Úr válasza Domokos Mátyás címére elküldhető.

Teltek-múltak a hetek, s pusztán társadalomfilozófiai vagy, ha tetszik: ügyintézés-etikai szempontból nem érdektelen e helyt arra emlékeztetni, hogy az a bizonyos harminc napon belüli válaszadási határidő nem az „egyenlő felek” valamilyen szerződése alapján született meg, hanem a Hivatal írta elő „önként és dalolva” önmagának. – A válaszra várva véletlenül találkoztam a *Népszabadság* kulturális rovatának munkatársával, Varga Lajos Mártonnal, akinek mindezt megemlítettem. Ő érdeklődést mutatott a SZERELMESPÁR ügye iránt, elkérte közös levelünk másolatát, és a lap 2004. július 16-i számában szó szerint közzétette, az alábbi kiegészítésünkkel: *Majdnem két hónapja, hogy a levél aláírói (»elsőbbégi« jelzettel) a kérést és a javaslatot eljuttatták Demszky Gábor főpolgármester úrnak. Levelünkre semmiféle válasz nem érkezett azóta sem, ezért kérésünket és javaslatunkat ez úton is megismételjük.*”

Mit tesz isten (vagy „a nyilvánosság ereje”): a *Népszabadság* intervencióját követően, öt nappal később megszületett a Hivatal válasza:

BUDAPEST
FŐVÁROS
FŐPOLGÁRMESTERE

Domokos Mátyás
1093 Budapest
Központ u. 22/b

30-1177104
2004. július 21.
Ikt. sz.: 30-/2004.

Tisztelt Domokos Úr!

Ferenczy Béni gipsz domborművének bronzba öntésével és elhelyezésével kapcsolatosan írott levelükre válaszolva a következőkről szeretném Önt és a levél többi aláíróját tájékoztatni.

A Fővárosi Önkormányzat vezetése nagyon fontosnak tartja a magyar kultúra értékeinek védelmét, és saját eszközeivel rendszeresen hozzájárul ilyen jellegű célok megvalósításához. Ugyanakkor hangsúlyozni szeretném, hogy a Főváros a nagyon is korlátozottan rendelkezésére álló forrásokat elsősorban önkormányzati feladatainak ellátására kell fordítsa – beleértve ebbe természetesen a kulturális célokat is –, az Önök által kezdeményezett terv azonban nem tartozik ebbe a körbe. Sem a műalkotás, sem a felvetett jövőbeli helyszín – a milleniumi kulturális központ – nincsen a Fővárosi Önkormányzat tulajdonában, illetve nem önkormányzati beruházként épül. Mindezekből következik, hogy álláspontunk szerint a terv megvalósítása elsősorban állami szerepvállalással képzelhető el, amelyhez a Főváros a maga eszközeivel feltétlenül hozzájárul majd.

Azt javaslom tehát, hogy kezdeményezésünkkel keressék meg a Miniszterelnöki Hivatalt, és ha az elsődleges finanszírozás kérdése megoldódott, a Fővárosi Önkormányzat mindent meg fog tenni, hogy saját részéről is megtalálja a forrásokat a támogatáshoz. Tekintettel a kötött keretek és felhasználási szabályok között folyó önkormányzati gazdálkodásra, reálisabbnak tartom, ha a hozzájárulás lehetőségét a következő év költségvetésének keretében keressük.

Levelüket köszönöm.

Üdvözlettel
dr. Demszky Gábor

A főpolgármester úr aranyat érő jó tanácsát megköszöntem, és egyidejűleg a Miniszterelnöki Hivatal vezetőjéhez, Kiss Péter miniszter úrhoz elpostáztam javaslatunkat.

DEMSZKY GÁBOR FŐPOLGÁRMESTER
1052 Budapest
Városház u. 9–11.

Tisztelt Főpolgármester Úr!

Ferenczy Béni megmentendő gipsz domborművének ügyében 2004. május 20-án kelt javaslatunkra 2004. július 21-én adott válaszát mind a magam, mind pedig aláíró társaim nevében megköszönöm. Tanácsát megfogadva, a Miniszterelnöki Hivatalhoz, személy szerint Kiss Péter miniszter úrhoz fogunk fordulni. Egyúttal megelégedéssel nyugtázzuk a Főpolgármester Úr ígését, mely szerint a Fővárosi Önkormányzat lehetőségeihez mérten anyagilag is hozzájárul majd a *Szerelmespár* felállításának költségeihez, amikor ennek eljön az ideje. Nagy örömünkre szolgálna, ha a Fővárosi Önkormányzat a műemlék helykijelölését illetően is aktív segítséget nyújtana.

2004. augusztus 16-án

Üdvözlettel
Domokos Mátyás
1093 Budapest
Közraktár u. 22/b

KISS PÉTER MINISZTER
MINISZTERELNÖKI HIVATAL
1055 Budapest,
Kossuth tér 4.

Tisztelt Miniszter Úr!

2004. május 20-án kelt, s időközben a Népszabadságban is (2004. július 16-án) napvilágot látott javaslatunkra adott válaszlélemben Demszky Gábor főpolgármester úr azt tanácsolta, hogy Ferenczy Béni domborműve ügyében forduljunk a Miniszterelnöki Hivatalhoz.

A Miniszter Úr tájékoztatása érdekében mindkét levél másolatát mellékeljük, abban a reményben, hogy Ön megértéssel fogadja ezt a civil kezdeményezést, és támogatni fogja ezt az ügyet, amely egy nemzeti érték megmentését célozza.

2004. augusztus 16-án

Üdvözlettel
Domokos Mátyás
1093 Budapest
Közraktár u. 22/b

Közbevetőleg: közös javaslatunk sorsának minden egyes állomásáról a bürokrácia labirintusában körlevélben értesítettem valamennyi aláíró társunkat. – A főpolgármester úr levelének szétküldése után kaptam a következő levelet Göncz Árpádtól:

A MAGYAR
KÖZTÁRSASÁG
VOLT ELNÖKE

Domokos Mátyás úr részére,
Budapest,
Központ u. 22./b. VI. 1.

Kedves Matyim!

Elnézéseted kérem, hogy elkésetten válaszolok a leveledre, ami augusztus 12-én kelt, mikor én éppen vidéken voltam nyaralni, következőképpen kétheti késéssel került a leveled a kezembe.

Azt mondanom sem kell, hogy a Ferenczy Béni dombormű megmentésével kapcsolatos terv szívügyem. Szomorúan olvastam hát Demszky Gábor levelét, amely lényegét tekintve: nesze semmi, fogd meg jól! – se igent nem mond, se nemet, következőképpen teljesen logikus volt a kérés, a Miniszterelnöki Hivatalhoz kellett eljuttatni. Jelen pillanatban csak az a kérdés, hogy a Miniszterelnöki Hivatal voltaképp kit és mit jelent – úgy érzem, a korábbi ügyek automatikusan feledésbe merülnek és az ötletet, ha a miniszterelnökség sorsa rendeződik, újra fel kell vetni. Valószínűnek tartom, hogy sem anyagilag nem jelent akkora terhet, sem politikailag nem kényes az ügy, tehát a támogatás megszerzése elintézhető, mindössze azt kell kivárni, hogy az éppen esedékes miniszterelnöknek ideje legyen elolvasnia a levelünket és odafigyelnie a tartalmára. Hogy ez mikor következik be a miniszterelnök-változás után, ezt aligha tudnám megmondani, de úgy érzem, hogy legalább egy hónapba belekerül, ameddig ismételen érdemes kísérletezni, hogy a figyelmét felhívjuk az ügyre.

Magától értetődik, hogy vállalkozom rá, mindössze arra kérlek, hogy ha ennek aktualitását látod, figyelmeztess rá, mert én már vén vagyok és feledékeny, de szívemből remélem, hogy a Ferenczy Béni dombormű köztéri felállítását még megérem.

Hidd el, hogy ezt nem az ügy halogatása érdekében mondom, csak ismerem a kedves, de mellékes tennivalókkal kapcsolatos hivatali magatartás mechanizmusát.

Budapest, 2004. augusztus 24.

Öllelek:
Árpád

*

Ezzel majdnem egy időben, 2004. augusztus 20-án látott napvilágot Kontha Sándor kolumnás terjedelmű írása az *Élet és Irodalom* hasábjain. A SZELLEMEK ÁRNYÉKA címmel három képzőművész – Derkovits Gyula, Ferenczy Béni és Mészáros László – Márai szavával „egzisztenciális jelentőségű” életművének a (méltatlan) utóéletével foglalkozik, s a művüket körülvevő közönyt okát a rosszindulatú és hamis politikai címkézésben jelöli meg. „Ferenczy a Horthy-korszakban »bolsevikinek«, a Rákosi-érában polgárnak számított, aztán hol

ennek, hol annak, valami ürügy, vagy inkább ki nem mondott hátsó gondolat megléte mindig gyanítható, ha róla van szó.” – Ezt olvasva máris fülembre cseng barátjának, Hatvany Lajosnak („Laci bácsinak”) az önmagára is vonatkoztatott önironikus jellemzése: „Mind a ketten tour-retour osztályidegenek voltunk!” Az a világ, amelybe beleszülettek, megtagadta őket mint „árulókat”, a másik oldal idegenkedve és gyanakvással kezelte szuverén személyiségüket és szellemüket. – De hadd idézzem tovább Kontha Sándor cikkét. „Kimeríthetetlenül gazdag és sokoldalú életműve még igen sok meglepetést tartogat a jövő számára. A jelen ugyanis nemigen tud mit kezdeni vele, nem is nagyon akar jól gazdálkodni ezzel. Nincs mód itt bővebb fejtegetésre, így csupán egy friss példát említek vele kapcsolatban: a SZERELMESPÁR című, Ferenczy életművében kivételesen jelentős, szokatlanul nagy méretű, 1918-ban készült dombormű esetét. Ezt, állapotára, veszélyeztettségére való tekintettel bronzba kellene önteni, és persze mielőbb a nyilvánosság elé bocsátani. Noha több mint negyven éve hever a Nemzeti Galéria raktárában, erre soha nem volt és ma sincs pénz. Ki hiheti ezt el? Két év óta ez az »ügy« minden fórumot megjárta már, érdeklődéssel várhatjuk a további fejleményeket.”

Ekkor (hiábavaló) levelezésünk a Hivatalokkal két ágra szakadt: a Főpolgármesteri Hivataltól és a Kulturális Örökség Minisztériumától egyaránt jöttek válaszok.

Előbb a Főpolgármesteri Irodától:

BUDAPEST
FŐVÁROS
FŐPOLGÁRMESTERI IRODA

2004. október 1.
Ikt. sz.: 30-1177/2/2004

Domokos Mátyás
1093 Budapest
Közraktár u. 22/b.

Tisztelt Domokos Úr!

A főpolgármester úrnak írott, 2004. augusztus 16-án kelt levelére válaszolva a következőkről szeretném tájékoztatni.

A Fővárosi Önkormányzat illetékes szakemberei készséggel részt vesznek majd a műemlék helykijelölésének folyamatában, azt követően, ha a finanszírozás kérdése megoldást nyert. Javasoljuk, hogy a szoborállítási szándékot megfogalmazók éljenek javaslattal arra nézve, hogy mely helyszíneket tartanának megfelelőnek a műemlék számára. Több lehetséges helyszínt is célszerű vizsgálni annak érdekében, hogy optimális megoldást lehessen találni.

Üdvözlettel
Forró Zoltán
irodavezető

A válasz:

Forró Zoltán irodavezető
Budapest Főváros Főpolgármesteri Iroda

Tisztelt Forró Zoltán Úr!

Köszönöm levelét. – Ami a Ferenczy Béni-dombormű (*Szerelmespár*) felállításának lehetséges helyszíneit illeti: a Demszky Gábor Főpolgármester Úrnak 2004. május 20-án kelt levelünkben már tettünk egy javaslatot. Arra gondoltunk, hogy a dél-pesti kulturális központ valamelyik készülő épülete természetes módon kínálkoznék erre a célra. (Koncertterem, kiállítási csarnok stb.) Meggyőződésünk, hogy az építető Demján Sándor úr, aki eddig is vállalt mecénási szerepet az ország kulturális életében, bizonyára megfontolná és remélhetőleg magáévá is tenné ennek a civil kezdeményezésnek az ügyét, amennyiben erre a Fővárosi Önkormányzat illetékesei felhívnák a figyelmét. De még egy helyszínt is tudunk javasolni: a Jászai Mari téri ú.n. Palatinus házak előtti kis parkosított teret, amit az is indokolhat, hogy az ötvenes évek végéig Ferenczy Béni is itt lakott, a Pozsonyi út és a Jászai Mari tér sarkán lévő házban, s műtermének ablakai éppen erre a térre néztek. Annak tehát jelképes ereje is volna, ha ez a pótolhatatlan értékű műalkotás itt kapná meg végleges helyét.

Üdvözlettel:
(Domokos Mátyás)
1093, Közraktár u 22/B. VI. 1.

2004 novemberében pedig a Nemzeti Kulturális Minisztériumtól is, ahová a kancelláriaminiszter áttette – visszatette? – javaslatunkat.

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG MINISZTÉRIUMA KÖZGYŰJTEMÉNYI ÉS KÖZMŰVELŐDÉSI HELYETTES ÁLLAMTITKÁR

Domokos Mátyás úrnak

Ügyiratszám: 4.2.1/711-2/2004
Ügyintéző: Török Petra

1093 Budapest
Közraktár u. 22/b

Tisztelt Domokos Úr!

Köszönjük, hogy a Ferenczy életmű sorsát a szívükön viselő művészetbarátok képviselőiben megtisztelte a Miniszterelnöki Hivatalt a Szerelmespár című alkotás sorsát érintő javaslataival és fenntartásaival.

Dr. Kiss Péter kancelláriaminiszter úr titkársága illetékességéből megkereste a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumát – úgy is mint a Magyar Nemzeti Galéria fenntartóját és szakmai felügyeleti szervét. Kérem, engedje meg, hogy a tárca szakmailag illetékes helyettes államtitkáráként válaszoljak a levelében írott felvetésekre.

Az ügy kapcsán megkerestük Bereczky Loránd urat, a Magyar Nemzeti Galéria főigazgatóját, és tájékoztatását kértük a Ferenczy Béni mű sorsáról. Véleményét az alábbiakban összegezhetjük.

Helytálló az adat, miszerint a dombormű nem látható a Magyar Nemzeti Galéria állandó kiállításán. Az intézmény állásfoglalása szerint a dombormű méretei (magassága 216 cm, szélessége 150 cm) megnehezítik az alkotásnak egy kiállítóterben történő prezentációját, másfelől a fiatal Ferenczy Bénitől számos más, ennél a munkánál fontosabb alkotás áll rendelkezésükre, így az állandó kiállítás számára ebből válogattak.

A mű esetleges veszélyeztetettségéről szólva szerencsére megállapíthatjuk, hogy a dombormű teljes épségben van, restaurálására két ízben, 1967-ben és 1975-ben került sor. Elhelyezése állagvédelmi szempontból kielégítő. A dombormű bronzba öntéséről és annak költségeiről szólva meg kell említeni, hogy Vígh Tamás szobrászművész (Ferenczy Béni tanítványa és életművének jó ismerője) álláspontja szerint a művet megalkotója nem bronzban, hanem – valószínűleg világos színű – kőben képzelte el. Erre utal ugyanis a dombormű mélysége. A minimálisan várható költségek faragás esetén 6,5 millió, míg bronzba öntés esetén 4,5 millió forintban állapíthatóak meg.

A Magyar Nemzeti Galéria mindent megtesz azért, hogy a domborművet biztonságosan őrizték, és természetesen nyitottak arra, hogy azt a kutatók számára hozzáférhetővé tegyék, ezzel is biztosítva a mű további tudományos feldolgozását és a Ferenczy életműben betöltött szerepének vizsgálatát és értékelését. Sajnos a Magyar Nemzeti Galéria jelenlegi forrásai nem teszik lehetővé Ferenczy Béni Szerelmespár című szobrának bronzba öntését (vagy faragását). Természetesen amennyiben az érintett kör megfelelő pénzügyi alapot hozna létre a bronzba öntéshez, és a köztéri elhelyezés is biztosítva lenne, a Magyar Nemzeti Galéria készséggel nyújt segítséget a munkálatok feltételeinek biztosításában. Az esetleges köztéri elhelyezés (sem magát a helyszínt, sem pedig az engedélyezési eljárást illetően) nem tartozik az NKÖM kompetenciájába, az a helyi önkormányzat feladata.

Nagyra becsljük azt a törekvésüket, hogy a Ferenczy Béni teremtette művészeti értékek fokozottan szem előtt legyenek, és nagyobb megbecsülésnek örvendjenek, például úgy is, hogy művei szobrok, domborművek formájában köztereken jelenjenek meg. Mindemellert Főosztályunk figyelemmel kíséri a múzeumok szakmai munkáját, kiállításait, és lehetőségeinkhez mérten igyekszünk támogatni minden Ferenczy Béni életművét bemutató és érintő tevékenységet.

Munkájához a továbbiakban is sok sikert, és jó egészséget kívánunk!

2004. november 11.

Tisztelettel:
Koncz Erika

*

Ekkor úgy éreztem, társaimmal együtt, hogy a kör bezárult, mert a Hivatalosságnak, amely öt alkalommal biztosított bennünket, hogy szívén viseli a *Szerelmespár* ügyét (csak éppen „*vállára venni nem bolond*”, jut eszembe a József Attila-centenárium évében...), sikerült vakvágányra terelnie az egész ügyet. Úgy éreztem továbbá, hogy becsületbeli kötelességem tájékoztatni zátonyra futtatásunkról Göncz Árpádot, amit az alábbi levélben meg is tettem, ilyenformán:

Budapest, 2004. november 30-án

Kedves Árpád,

amikor a Rádióban találkoztunk, már említettem, hogy 2004. augusztus 16-án kelt levelünkre, melynek címzettje, Demszky Gábor tanácsára, Kiss Péter, a Miniszterelnöki Hivatal vezetője volt, röpké három hónappal később válasz érkezett – a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumától. – A választ mellékelem.

E levél értelmében nem kétséges, hogy eddigi próbálkozásunk hiábavaló volt. A hivatalos szakértői vélemény szerint ugyanis Ferenczy Béni *Szerelmespár* című alkotásának bronzba öntése négy és félmillió forintba kerülne, s ez az összeg nem áll a Nemzeti Galéria rendelkezésére. De hát mi nem a Nemzeti Galériától, hanem a magyar nemzet államától kértük ezt a támogatást, de be kell látnunk, hogy a szóban forgó horroribilis összeg nyilvánvalóan romba döntené az ország jövő évi, több mint hatezer milliárdos költségvetését. (Csak zárójelek közt jegyzem meg, hogy ennél az otromba és silány csúsztatásnál a levél aláírói többet érdemeltek volna – éppen a NKÖM-től...)

Egy szó, mint száz: ez lett a nóta vége, fuss el véle...

Javaslatunkkal először ez év májusában fordultunk a Főpolgármesteri Hivatalhoz. Azóta hét hónap telt el, hét hónapig tartott „megvezetésünk” a honi bürokrácia útvesztőiben, s nekem most már csak egyetlen tennivalóm van, kedves Árpád, hogy megköszönjem odaadó támogatásodat, amivel az ügy mellé álltál, mert ez ugyanúgy a Te ügyed is volt.

Tisztelettel és barátsággal köszönt:
Domokos Mátyás

E levélhez a következő helyesbítés kívánkozik: azóta megtudtam, mert nem „államtitok”, hogy a 2004. évi költségvetési összkiadás végösszege kilencezermilliárd forint volt. A SZERELMESPÁR bronzba öntésének a becsült költsége, amelyet a főpolgármester véleménye szerint szükséges lett volna költségvetésileg biztosítani, kb. ötmillió forint. Elképzelhető, hihető-e, hogy kilencszázazermillió forintból ennek az ötmilliónak a kihatása felborította volna Magyarország 2004. évi költségvetését, s emiatt pótköltségvetést kellett volna az országgyűléssel elfogadtatni?

Csakugyan itt a vége? – Még nem egészen. Kaptam ugyanis még egy levelet: választ Forró Zoltán irodavezető úrnak írt levelemre:

BUDAPEST FŐVÁROS ÖNKORMÁNYZATA
FŐPOLGÁRMESTERI HIVATAL
KULTURÁLIS ÜGYOSZTÁLY

Iktasz: 12-360/05

Tárgy: Ferenczy Béni:
„Szerelmespár”

Domokos Mátyás úr
Budapest, Közraktár u. 22/B. VI/1

Tisztelt Domokos Mátyás Úr!

Forró Zoltán irodavezető úrnak címzett levelét, melyben Ferenczy Béni *Szerelmespár* c. domborműve lehetséges felállítási helyszínére tesz javaslatot, válaszadás céljából a Kulturális Ügyosztály kapta meg.

Az ügyet áttekintve és a Budapest Galéria szakvéleményét kikérve (levelüket mellékelem), úgy látjuk, hogy elsődlegesen a művész volt lakóhelyéhez kapcsolódóan lehetne méltó megoldást találni a mű elhelyezésére.

A további részletek egyeztetésére akkor célszerű visszatérni, ha a gipszben fennmaradt mű bronzba öntésének feltételei tisztázódtak.

Bízom benne, hogy több szervezet összefogásával a kezdeményezés eredményre vezet és a mű köztérre kerülve sokak számára válik hozzáférhetővé.

Budapest, 2005-01-25.

Üdvözlettel:
Dr. Kéri Tímea
ügyosztályvezető

A következő melléklettel:

Dr. Kéri Tímea
ügyosztályvezető

Budapest Főváros Önkormányzata
Kulturális Ügyosztály
Budapest

Tisztelt Osztályvezető Asszony!

A Domokos Mátyás kezdeményezte akció, Ferenczy Béni Szerelmespár c. szobrának bronzba öntését szorgalmazza.

Az iratanyagból kiderül egy helyjavaslat, a Jászai Mari tér egyik épülete, amelyben az alkotó műterme volt. Miután domborműről van szó, az megfelelő értelmező szöveggel kiegészítve Ferenczy emléktábla is lehet, lehetne.

Célszerűnek tartom a tulajdon és szerzői jog tisztázását a bronzöntésre kitékintve a reális költségek felmérése érdekében.

Végül pontosítanom kell egy elírást. A dombormű mérete a Dr. Demszky Gábor főpolgármester úrnak írt levélben rögzítettel szemben az irodalom szerint 204x152 cm.

Budapest, 2004. november 29.

Tisztelettel:
Zsigmond Attila
igazgató

*

Végül, de ahogy mondani szokás, nem utolsósorban, Kontha Sándor tett még egy javaslatot a dombormű lehetséges elhelyezésére az *Élet és Irodalom* 2005. február 11-i számában: „*Ferenczy Béni hányatott sorsú műve, amely talán éppen erre az alkalomra várt, minden tekintetben méltó síremléke lenne »a szépség koldusának«.*”

Az eddigiek alapján gondolhatja-e bárki, hogy ez az újabb javaslat közmegelegedésre rendezi majd a *Szerelmespár* sorsát? A Hivatal ebben az ügyben, mint egy előre be-

programozott visszhang, sziklaszilárd következetességgel hajtogatja 1990 óta ugyan-
ezt: a Magyar Nemzeti Galériának nincs pénze Ferenczy Béni domborművének bronz-
ba öntésére és köztéri elhelyezésére. Mi pedig hiába ismételtetjük, hogy javaslatunk
megvalósításának anyagi támogatását nem valamely intézménytől várjuk és kérjük, ha-
nem „az adófizetők pénzével” gazdálkodó magyar államtól. – De hát „zord apánk, az ál-
lam”, amely a demokrácia ethosának szellemében epedve várja polgárainak közhasz-
nú javaslatait, ebben az ügyben, a jelek szerint forró ólmot öntött a fülébe. S „anyánk,
a lány nemzet” se „kap karjaiba”, mert inkább Győzikét nézi.

Gyáni Gábor

A FESTETT FŐVÁROS TÖRTÉNETEI

Lewis Mumford, a neves amerikai urbanista harmincas évek közepi, A NAGYVÁROSI MI-
LIÓ című esszéjében szülővárosa, New York fejlődését értelmezi. Néhány év múlva így
kommentálja írását: „A nagyvárosi milió a város szubjektív értelmezése: szubjektív abban az
értelemben, hogy emberi személyiségek egymást követő sorára fókuszál, mint Whitman, Ryder és
mindenelőtt Alfred Stieglitz; megkísérli bemutatni, miként történhet meg az, hogy egy bizonyos
környezet nem csak formálja, de gyakran újra is élesíti az ember személyiségét, kibontakoztatva
benne azt a kompenzáló érdeklődést, amely a városból áradó rossz ellensúlya, és ami lehetővé te-
szi a teljesebb emberi növekedést.” Majd így folytatja: vizsgálódása szorosabban vett anya-
gát a városról szerzett tapasztalatai adták. Nyomban kiderül azonban, hogy impresszi-
óit többnyire és alapjában mások által közvetített benyomások és ismeretek szabták
meg. Mindenekelőtt a nagypapja „szemüvegén” át látott és megismert New York képe
hatott rá. Gyermekkorában (tízéves koráig) gyakran sétált együtt Mumford a nagyap-
jával alsó Manhattan utcáin, melynek során bepillantott, egyebek közt, a könyvkö-
tők és a cipészek mikrovilágába is. S persze az anyja „szeme” is sokban hozzájárult a
New Yorkról szerzett tudásához, aki viszont gyerekként a városrész egyik szegényne-
gyedében nevelkedett. S végül annak a hűséges cselédlánynak a tapasztalati világa is
mélyen beépült Mumford New York-képébe, aki a bevándorolt New York-i ír miliót
hozta számára életközelsébe. Így jut végül szerzőnk arra a megállapításra: „jóval azelőtt,
hogy tudatosan gondolkodni kezdtem volna a városról, már sokat befogadtam belőle a pórusai-
mon keresztül”.¹

Mumford azért is értékeli oly sokra a fényképész Stieglitz New York-képeit, mert (1)
Stieglitz vizuális reprezentáció tárgyává avatta az egyébként teljesen festőietlennek tar-
tott modern városi kőrengeteget; mert (2) felvételein érzékeltette a metropolis rend-
szerint láthatatlan arcát (a földet, az eget, az intimitás világát, a hely érzelmi telítet-
tségét); (3) s végül emberi világgént idézte meg és ezáltal egyúttal rehabilitálta is a mo-
dern nagyvárost.² Amiatt fontos mindez Mumford számára, mert egyébként a legke-
vésbé sem kedveli a nagyvárost, és különösen nincs ínyére a modern (az ipari) város.